

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Сороки Віталія Анатолійовича
на тему «Формування фінансового механізму розвитку територіальних
громад»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Функціонування територіальних громад у сучасних умовах характеризується істотним ускладненням управлінських і фінансових процесів, що зумовлено поєднанням інституційних змін, зростанням відповідальності місцевого рівня влади та необхідністю забезпечення сталого розвитку на обмеженій ресурсній базі. Зміщення акцентів у системі публічного управління на користь місцевого самоврядування актуалізує проблему формування ефективних фінансових механізмів, здатних забезпечити узгодження стратегічних цілей розвитку з реальними можливостями мобілізації та використання публічних фінансів.

Особливої гостроти зазначена проблематика набуває в умовах тривалої нестабільності, пов'язаної з воєнними діями та подальшими процесами відновлення. Територіальні громади змушені виконувати розширене коло функцій від підтримання базових соціальних стандартів до відновлення зруйнованої інфраструктури та стимулювання економічної активності, перебуваючи при цьому в ситуації фінансових ризиків, невизначеності бюджетного планування та зростання навантаження на місцеві бюджети. Це вимагає переосмислення традиційних підходів до управління фінансовими ресурсами та впровадження адаптивних, системно вибудованих механізмів розвитку.

Аналіз діяльності органів місцевого самоврядування свідчить про наявність низки хронічних проблем, серед яких недостатня узгодженість фінансових рішень зі стратегічними документами розвитку, обмежене застосування інструментів довгострокового фінансового планування, нерівномірність інвестиційної активності та залежність окремих громад від

зовнішніх джерел фінансування. Подолання зазначених диспропорцій потребує комплексного наукового підходу до формування фінансового механізму розвитку територіальних громад як цілісної системи управління ресурсами та фінансовими потоками.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Сороки Віталія Анатолійовича, спрямоване на розроблення теоретичних і методичних засад формування фінансового механізму розвитку територіальних громад, є науково обґрунтованим і своєчасним. Результати роботи мають значний потенціал для подальшого розвитку науки публічного управління та адміністрування і можуть бути використані як методологічна основа для вдосконалення фінансової політики на місцевому рівні в умовах структурних змін і підвищених викликів.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Робота підготовлена в межах науково-дослідної діяльності кафедри менеджменту та адміністрування Національного університету «Чернігівська політехніка» та узгоджується з тематичними пріоритетами дослідження, спрямованого на вивчення механізмів державного впливу на регіональний розвиток у контексті трансформації системи владних відносин (реєстраційний номер 0120U105292). Предмет і зміст дисертації розширюють зазначений науковий напрям, фокусуючись на фінансово-економічних інструментах і практичних механізмах підтримки розвитку територіальних громад.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Проведений аналіз дисертаційної роботи свідчить, що здобувачем сформульовано та науково обґрунтовано цілісну концепцію формування фінансового механізму розвитку територіальних громад. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації, є методологічно виваженими, логічно послідовними та внутрішньо узгодженими, а їх

достовірність підтверджується результатами теоретичного аналізу та емпіричних досліджень.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема системний та інституційний підходи, структурно-функціональний аналіз, економіко-статистичні методи, індексний підхід, елементи моделювання та експертно-аналітичні методи. Застосування зазначеного інструментарію є методично обґрунтованим і адекватним поставленій меті та завданням дослідження.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням широкої та репрезентативної інформаційної бази, що включає офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, звітні та аналітичні матеріали органів місцевого самоврядування, а також дослідження міжнародних організацій і програм технічної допомоги. Важливим чинником підтвердження обґрунтованості результатів є апробація основних положень дисертації на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота є цілісним і завершеним науковим дослідженням та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 181 сторінки комп'ютерного тексту, з яких 145 сторінки припадає на основний текст. Список використаних джерел містить 119 найменувань. Загальний обсяг роботи, структура та логіка викладу матеріалу відповідають вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

У першому розділі дисертаційної роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методичний аналіз проблематики формування фінансового механізму розвитку територіальних громад. Автором систематизовано та критично узагальнено наукові підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до трактування сутності фінансового механізму, його структури, функцій і принципів функціонування в

системі публічного управління. Значну увагу приділено уточненню понятійно-категоріального апарату дослідження, що дозволило усунути наявні у науковій літературі термінологічні розбіжності та сформувати авторське бачення фінансового механізму розвитку територіальних громад як цілісної, багаторівневої системи. Окремим напрямом аналізу є узагальнення міжнародного досвіду формування та реалізації фінансових механізмів місцевого розвитку, що створює методологічне підґрунтя для адаптації кращих зарубіжних практик до українських умов.

Другий розділ дисертації присвячено комплексному аналізу фінансової спроможності територіальних громад України в сучасних соціально-економічних умовах. Автором проведено системний аналіз дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, структури міжбюджетних трансфертів, динаміки власних доходів громад і рівня їх бюджетної автономії. Важливим елементом розділу є оцінка чинного нормативно-правового забезпечення у сфері місцевих фінансів, зокрема в контексті децентралізаційних реформ та змін, зумовлених воєнним станом. На основі застосування економіко-статистичних та індексних методів виявлено ключові проблеми, диспропорції та обмеження, що стримують розвиток фінансових механізмів територіальних громад, а також окреслено основні ризики їх подальшого функціонування.

У третьому розділі дисертаційної роботи обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення фінансового механізму розвитку територіальних громад з урахуванням сучасних викликів і перспектив післявоєнного відновлення. Автором запропоновано системну модель функціонування фінансового механізму, яка інтегрує інституційні, ресурсні, інструментальні та управлінські складові й забезпечує узгодженість стратегічних і тактичних рішень у сфері публічних фінансів на місцевому рівні. Значну науково-практичну цінність має розроблена авторська методика оцінювання ефективності фінансового механізму розвитку територіальних громад, що базується на використанні інтегральних показників і дозволяє здійснювати порівняльний аналіз фінансової спроможності громад та обґрунтовувати управлінські рішення щодо підвищення їх фінансової стійкості.

Наукова новизна дисертаційної роботи Сороки Віталія Анатолійовича полягає у комплексному розвитку теоретико-методичних засад формування фінансового механізму розвитку територіальних громад у системі публічного управління та адміністрування, а також у розробленні науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо підвищення фінансової спроможності, стійкості та самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації, воєнного стану та післявоєнного відновлення.

У дисертації удосконалено теоретичне трактування сутності фінансового механізму розвитку територіальних громад як багаторівневої, динамічної системи публічного управління фінансовими ресурсами, що поєднує інституційні, бюджетно-фіскальні, інвестиційні, боргові та стимулюючі інструменти. Запропонований підхід дозволяє розглядати фінансовий механізм не лише як сукупність фінансових важелів, а як інтегрований управлінський інструмент реалізації стратегічних цілей розвитку територій.

Набули подальшого розвитку наукові підходи до структуризації фінансового механізму розвитку територіальних громад, зокрема шляхом виокремлення та обґрунтування його ключових підсистем (ресурсної, інституційної, інструментальної, управлінської та результативної) і визначення функціональних взаємозв'язків між ними. Це дало змогу сформулювати цілісну логіку функціонування фінансового механізму в межах системи публічного управління на місцевому рівні.

У роботі запропоновано системну модель фінансового механізму розвитку територіальних громад, яка інтегрує стратегічні, тактичні та операційні рівні управління публічними фінансами та враховує вплив зовнішніх ризиків, зокрема воєнних, макроекономічних та інституційних. Запропонована модель створює аналітичне підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації фінансових потоків і підвищення фінансової стійкості громад.

Особливої наукової новизни набув методичний підхід до оцінювання ефективності фінансового механізму розвитку територіальних громад, який

ґрунтується на використанні інтегрального показника фінансової спроможності. На відміну від наявних підходів, запропонована методика поєднує бюджетні, фінансово-економічні та управлінські індикатори, що дозволяє здійснювати комплексну оцінку результативності фінансових механізмів, виявляти диспропорції розвитку та обґрунтовувати напрями їх удосконалення.

У дисертації розвинуто науково-методичні підходи до стратегічного фінансового планування розвитку територіальних громад, зокрема в частині узгодження фінансових інструментів із пріоритетами місцевого соціально-економічного розвитку, програмами відновлення інфраструктури та цілями сталого розвитку. Запропоновані підходи сприяють підвищенню якості управлінських рішень і зміцненню фінансової автономії громад.

Подальшого розвитку набули підходи до адаптації міжнародного досвіду формування фінансових механізмів місцевого розвитку до українських інституційних умов, що дозволило обґрунтувати можливості впровадження окремих фінансових інструментів з урахуванням національної правової бази та практики публічного управління.

Загалом отримані наукові результати характеризуються системністю, методологічною новизною та прикладною спрямованістю й істотно розширюють наукові уявлення про фінансовий механізм розвитку територіальних громад у сучасних умовах трансформації публічного управління.

Практичне значення отриманих результатів

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження визначається можливістю їх прикладного використання у діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної влади, а також у системі професійної підготовки й підвищення кваліфікації фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. Отримані теоретико-методичні напрацювання та аналітичні інструменти можуть слугувати основою для прийняття управлінських рішень у сфері місцевих фінансів і бюджетної політики.

Зокрема, результати дослідження доцільно застосовувати в практиці місцевого самоврядування при аналізі фінансової спроможності територіальних громад, визначенні потенціалу зростання власних доходів, формуванні обґрунтованих підходів до розподілу бюджетних ресурсів відповідно до стратегічних пріоритетів розвитку, а також при вдосконаленні міжбюджетних взаємовідносин з метою зниження залежності місцевих бюджетів від зовнішніх трансфертів. Використання запропонованих підходів сприяє підвищенню результативності бюджетних витрат у процесі реалізації програм соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Розроблена системна модель фінансового механізму розвитку територіальних громад може бути застосована під час підготовки та реалізації стратегій розвитку територіальних громад, програм комплексного відновлення територій, а також середньо- та довгострокових фінансових планів. Використання зазначеної моделі сприяє узгодженню фінансових інструментів із стратегічними пріоритетами місцевого розвитку та підвищенню якості управлінських рішень на місцевому рівні.

Важливе практичне значення має авторська методика оцінювання ефективності фінансового механізму розвитку територіальних громад, яка може використовуватися для проведення моніторингу фінансової спроможності територіальних громад.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані органами державної влади під час удосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері місцевих фінансів, розроблення методичних рекомендацій щодо підвищення фінансової спроможності територіальних громад, а також у процесі формування та реалізації державної регіональної політики.

Окремі положення та висновки дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність органів місцевого самоврядування, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, та використовуються при розробленні програм розвитку і фінансових планів територіальних громад.

Загалом результати дисертаційної роботи мають чітко виражену прикладну спрямованість, сприяють підвищенню ефективності публічного фінансового управління на місцевому рівні та можуть бути використані в

практиці діяльності територіальних громад у сучасних умовах соціально-економічних трансформацій.

Достовірність і повнота оприлюднення результатів дослідження

Достовірність і повнота викладу основних положень, наукових висновків та результатів дисертаційного дослідження підтверджуються їх систематичним оприлюдненням у наукових публікаціях автора та апробацією на науково-практичних заходах різного рівня. За результатами дисертаційного дослідження автором опубліковано 10 наукових праць, з яких 3 статті розміщені у фахових наукових виданнях України, 1 стаття - у зарубіжному науковому журналі, 1 стаття - у фаховому виданні, яке індексується у наукометричній базі Web of Science, інші публікації - це матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Зміст наукових публікацій повною мірою відображає ключові положення дисертації, основні результати теоретичного аналізу, аналітичні узагальнення та практичні рекомендації, що виносяться на захист. Опубліковані матеріали кореспондують із структурою та логікою дисертаційної роботи, не суперечать її змісту та підтверджують самостійність і завершеність проведеного дослідження.

Автором дотримано вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), зокрема щодо встановленої кількості наукових публікацій, повної відповідності опублікованих результатів матеріалам дисертації, а також належної апробації основних положень дослідження.

Таким чином, основні наукові результати дисертаційної роботи є достатньо повно оприлюдненими, апробованими в науковому середовищі та відповідають вимогам чинного законодавства, що забезпечує їх наукову достовірність і репрезентативність.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи Сороки Віталія Анатолійовича дає підстави стверджувати, що дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. Матеріали дисертації свідчать про самостійний характер наукового пошуку, належний рівень академічної культури та відповідальне використання напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених.

У роботі забезпечено коректне використання наукових джерел: усі запозичені положення супроводжуються відповідними посиланнями, оформленими згідно з чинними вимогами академічного цитування. Джерельна база є систематизованою, логічно інтегрованою в текст дослідження та повністю відображеною у списку використаних джерел, що підтверджує дотримання норм авторського права.

У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів. Подані у роботі висновки та узагальнення мають оригінальний характер і ґрунтуються на власних теоретичних напрацюваннях та результатах проведених автором аналітичних досліджень.

Наукові публікації здобувача, пов'язані з тематикою дисертації, узгоджуються зі змістом дисертаційної роботи та відповідають вимогам щодо коректного використання раніше оприлюднених результатів. Усі положення, запозичені з інших джерел, чітко ідентифіковані, що відповідає принципам відкритості, прозорості та наукової доброчесності.

Отже, дисертаційна робота виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності та відповідає положенням чинного законодавства України й внутрішнім нормативним документам закладів вищої освіти у сфері забезпечення якості наукових досліджень.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, доцільно звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. Дисертаційна робота формує цілісне бачення фінансового механізму розвитку територіальних громад як інструмента реалізації публічного управління на місцевому рівні, однак дискусійним залишаються питання щодо ефективності процесів прийняття управлінських рішень в умовах обмеженої автономії та залежності від міжбюджетних трансфертів (п.1.2.) Подальший аналіз цього напрямку дозволив би точніше визначити межі практичної реалізованості запропонованих підходів.

2. Запропоновані автором інструменти оцінювання фінансової спроможності територіальних громад є аналітично виваженими, однак їх практичне застосування потребує адаптації до інформаційних та кадрових можливостей конкретних громад. У цьому контексті перспективним є подальше спрощення окремих аналітичних процедур без втрати якості управлінських рішень (п.2.1.).

3. Значна увага в роботі приділяється стратегічному фінансовому плануванню, проте потребує додаткового обговорення проблема управління ризиками реалізації фінансових стратегій територіальних громад у кризових та посткризових умовах. Зокрема, доцільним є розширення аналізу сценарних підходів і механізмів гнучкого коригування фінансових планів (п.3.1.).

4. Перспективним напрямом розвитку ідей, закладених у дисертації, є поглиблення аналізу ролі цифровізації бюджетних процесів та використання цифрових інструментів управління фінансами територіальних громад. Розширення цього аспекту дозволило б посилити прикладний вимір дослідження в контексті сучасних управлінських трансформацій (п.3.1.).

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Сороки Віталія Анатолійовича на тему «Формування фінансового механізму розвитку територіальних громад» є актуальним, логічно завершеним і самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методологічному рівні. Тематика роботи відповідає сучасним потребам розвитку системи публічного управління та

адміністрування, зокрема в частині удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації, воєнного стану та післявоєнного відновлення.

У дисертації сформульовано та науково обґрунтовано низку положень, що характеризуються новизною, внутрішньою логічною узгодженістю та практичною спрямованістю. Отримані результати істотно розширюють наукові уявлення про фінансовий механізм розвитку територіальних громад як інструмент публічного управління та створюють підґрунтя для підвищення фінансової спроможності, стійкості та самодостатності територіальних громад.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Сороки Віталія Анатолійовича «Формування фінансового механізму розвитку територіальних громад» є завершеним науковим дослідженням, яке за структурою, змістом, рівнем наукового опрацювання, оформленням та повнотою висвітлення отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами і доповненнями), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри права та публічного управління
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

 Наталія ОРЛОВА

